

Караулов О.О.

аспірант,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

**ПРОПАГАНДИСТСЬКА ПЕРІОДИЧНА ПРЕСА
НАЦИСТСЬКОЇ НІМЕЧЧИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО
ДОСЛІДЖЕННЯ РЕПРЕСІЙ КОМУНІСТИЧНОГО
ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ (1939–1945 РР.)**

Історія Союзу Радянських Соціалістичних Республік являє собою унікальне явище, адже саме в цій державі відбулися безпрецедентні за своїм часовим проміжком та територіальним масштабом репресії. Факти арештів, розстрілів і переселення великих мас людей завжди замовчувались владою, яка цілком і повністю контролювала зміст

поширюваної в країні інформації від друкованих джерел до фотографічних творів. Радянська влада розуміла ступінь впливу засобів масової інформації на громадську та масову свідомість, а також конкретно на особистість.

Комуністична ідеологія дозволила побудувати соціалістичну державу відмінну від загальних світових типологій політичного та економічного державного устрою, але, разом з тим, геть знехтувала правами та життям цілих народів. У засобах масової інформації замовчувались факти неправомірного застосування засобів примусу до людей, а безжальна цензура спалювала таке поняття як «свобода слова», адже дане поняття виявилось просто несумісним з ідеологією комунізму. Компартійно-радянська періодика вдало маніпулювала масовою свідомістю, створювала певні поведінкові приписи, виправдовувала репресії як засіб подолання небажаних для держави антирадянських тенденцій.

В кінці 30-х років ХХ ст. в СРСР всі періодичні видання були однотайними в лояльності комуністичній партії. У 1939 році Радянський Союз та Німеччина підписали Пакт про дружбу та ненапад. Періодична преса СРСР швидко згорнула антинацистську пропаганду і до самого нападу нацистської Німеччини на Радянський Союз сталінське керівництво прикладало усі зусилля, щоб запевнити населення про неухильне дотримання пакту про ненапад СРСР і Німеччини, незважаючи на атмосферу очікування війни між ними. Зіткнення двох кривавих тоталітарних режимів все ж сталось і в перші дні німецько-радянської війни комуністичні редакції перебудовували роботу на новий лад «Все для фронту, все для перемоги над нацистами!» [1, с. 135, 138].

Період німецько-радянської війни в площині розглядуваної теми цікавий передусім аналізом пропагандистської преси на окупованій території, адже відомості про злочини радянської системи вдало використовували у своїй пропаганді нацисти. В україномовній газеті «Нове українське слово», місце видання: Київ від 16 квітня 1943 року № 90 в статті «Червоний терор» зазначено про застосовувані більшовиками трудові репресії, арешти та підбито підсумок, що: «Большевикам треба, щоб кожна людина завжди відчувала почуття страху, щоб кожний відчував за собою якусь провину і боявся за неї кари. Цієї мети досягнуто до кінця. У кожній совєтській людині завжди є підстави тремтіти не тільки за свій добробут, а й за саме існування. Ніхто і ніколи не може почувати себе спокійним, певним свого і завтрашнього дня» [2, с. 3]. В газеті «Донецкий вестник» № 89 від 01.09.1943 р., у статті

«Официальные спектакли», зазначено наступне: «Репрессии были началом, они же были концом каждого советского начинания. Пришли к власти «товарищи» и занялись расчисткой территории от всего, что им не сочувствовало. Потом немножко утихомирились, потом решили, что пора приступать к строительству. Но строительство было сопряжено с той опасностью, что оно могло вызвать значительное недовольство, которое нужно было предотвратить. По стране прокатывалась одна за одной волна репрессий. Катались головы подозреваемых, ссылались в далекие тундровые районы Сибири виновные и невиновные, а остальная масса день ото дня притихала, переставала думать, критиковать, рассуждать. Каждый жил с мыслью: «Как бы чего не вышло». А палачи из ВЧК-ОГПУ, НКВД, УГБ, усмехаясь, подписывали жесточайшие приговоры, «чтоб другим неповадно было». И кому в самом деле на ум придет пытаться протестовать, когда тот, кто протестовать не думал, подвергается репрессиям... Народ был стиснут в тески, был подавлен, НКВД рассматривает террор как нечто само собой разумеющееся [3, с. 3]. У випуску № 70 цього ж видання, у статті «Подлинное лицо Иосифа Джугашвили», написано про те, що: «Порождённый сталинским террором животный страх очень давно убил у множества советских граждан всякую человеческую гордость, самостоятельность и самолюбие... Ужасные времена, когда за любую самостоятельную мысль за малейшее несогласие с «генеральной линией партии» «вождя народов» – люди попадают в застенки Лубянки, исчезают навсегда в болотах концентрационных лагерей; сталинская охранка уничтожала всех инакомыслящих, она объявляла их «врагами народа», вредителями, троцкистами, времена повсеместного выдворения, уничтожения людей на основании нелепых и ужасных клеветнических заявлений, – всё это приняло такие размеры, перед которыми бледнеют кровавые ужасы времён гонения на христианство и другие уродства мировой истории. Только постигнув это ужасное время, когда аресты, допросы, клевета, преследования и допросы превратились в повальную эпидемию, тогда станет понятным, почему неумолкаемые настойчивые, раболепные и громогласные заявления в любви к Сталину стали единственной возможностью сохранить жизнь в Советском Союзе» [4, с. 2].

Серед чисельних періодичних видань нацистської пропаганди цікавою є україномовна газета «ГОЛОС», що видавалась у Берліні з 15.12.1939 по 04.03.1945 р. Дана газета повсякчас друкувала статті присвячені злочинам сталінського режиму. Наприклад, у № 43 від 24.10.1943 р., у статті з

назвою «Майстри провокації», сказано, що: «Комуністи свідомо добиваються непотрібних жертв серед населення, населення боїться партизан, знаючи, що кожне слово, кожний вчинок, ставши відомим партизанам, тим самим стає відомим і НКВД, а що таке НКВД всім відомо. Мирне населення часто не знає через що зазнає воно тих страшних репресій. Воно починає думати, що це свавілля німців і обурюється. Насправді ж це викликано діяльністю підпільних груп партизан» [5, с. 2]. У статті з назвою «Н.Ц.П.», де розповідається про репресії проти духовенства, автор називає: «Жахливим експериментом в історії людства панування жидівської кривавої потвори большевизму у величезній країні» [6, с. 3]. У випуску № 24 від 11.06.1944 р. у статті «Інтелігенція в ССРСР» описуються наступні події: «Одночасно з розгромом Всеукраїнської Академії Наук іде хвиля репресій щодо наукових робітників Академії Наук ССРСР і технічної інтелігенції. В РСФСР наукову і технічну інтелігенцію знищували, головним чином, під гаслом викорінення шкідництва, у відміну від винищення цієї ж інтелігенції в Україні під гаслом викриття «буржуазних націоналістів». Але методи нищення були скрізь однакові. Спочатку проробка і систематичне цькування у пресі, на зборах, потім «постановка» показових судових процесів, де на лаві підсудних декілька десятків людей, а «заарештованих в справі» декілька тисяч, а іноді й десятків тисяч. Потім вироки «особливої наради» ГПУ – НКВД, без судового слідства, допиту свідків і часто без пояснень самого обвинуваченого [7, с. 2].

Отже, друкована періодика в доінформаційному суспільстві представляла основний пласт інформації. Наукова розвідка такого джерела може допомогти відтворити образ історичної дійсності щодо здійснюваних радянською державою злочинних репресивних заходів. Враховуючи те, що періодичні видання розглянуті в даній роботі були явно пропагандистського характеру, все одно можна прийти до висновку, що такі друковані джерела є вагомим та цінним емпіричним матеріалом для дослідника. За своєю суттю вони відображають тогочасний погляд однієї недемократичної країни-агресора на внутрішні справи іншої, де політичний, економічний, соціальний, трудовий, релігійний та інший терор стали невід'ємною умовою державного управління, складовою становлення, а потім і існування комуністичного тоталітарного режиму.

Список використаних джерел:

1. Радянська преса в Українській РСР на початку Другої світової війни та в роки нацистської окупації (1939 – перша половина 1943 рр.) / Т. В. Романенко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки. – 2013. – № 1(2). – С. 133–143.
2. Червоний терор. Нове українське слово. – Київ, 1943. – 16 квітня. – № 90. – С. 4.
3. Официальные спектакли. Донецкий вестник. – Донецк, 1943. – 01 вересня. – № 89. – С. 4.
4. Подлинное лицо Иосифа Джугашвили. Донецкий вестник. – Донецк, 1943. – 27 червня. – № 70. – С. 9.
5. Майстри провокації. Голос. – Берлін, 1943. – 24 жовтня. – № 43. – С. 4.
6. Н.Ц.П. Голос. – Берлін, 1943. – 19 грудня. – № 51. – С. 4.
7. Інтелігенція в ССРСР. Голос. – Берлін, 1944. – 11 червня. – № 24. – С. 4.